

20/10

9

Tyska undret förra gången

I JANUARI 1926 valdes den tyske rikskanslern *Hans Luther* till medlem av Svenska vetenskapsakademien. Professor Gustav Cassel, vår berömdaste nationalekonom vid denna tid, som säkerligen ställt förslaget, skrev efter invalet om Luthers stora bragd — han hade på hösten 1923 som finansminister genomfört den tyska valutans stabilisering. För vetenskapsakademien "måste det ha varit en naturlig sak att uppmärksamma och hedra en gärning av den tämligen enastående praktiskt-ekonomiska betydelse som dr Luthers valutareform" (Svenska Dagbladet 28 januari 1926).

Luther lever ännu och är några år yngre än sin efterföljare som kansler och Tysklands återupprättare, Adenauer. Han har nyligen utgivit sina memoarer: *Politiker ohne Partei* (Deutsche Verlagsanstalt, 27.80 Mark). Det är en klar och saklig och därför mycket fängslande bok, oundgänglig för studiet av Tysklands historia mellan kejsardömet och Hitler. Särskilt har boken mycket att lära dem som i Weimarrepubliken ser ett totalt misslyckande. Luther var jämte Stresemann den ledande politikern under republikens glanstid, mellan valutareformen 1923 och den ekonomiska kris 1929—1930 som bildar den väsentliga bakgrunden till nazismens frammarsch och maktövertagande.

Liksom Adenauer gjorde Luther sin tidiga karriär som jurist och kommunal förvaltningsman. Han anslöt sig inte till något parti, även om han stod tyska folkpartiet — det högerparti som efter hand godtog republiken — närmast. Det var hans allmänna duglighet som ledde till att han från överborgmästarskapet i Essen inkallades i regeringen Cuno i december 1922, några veckor före Ruhrockupationen. Sin största insats gjorde han som finansminister i den andra ministären Stresemann (6 oktober—30 november 1923),

Hans Luther.

som bildade vändpunkt i Weimarrepublikens historia. Sedermera var Luther bland annat rikskansler under två perioder, därefter riksbankschef och, under Hitlers första år, ambassadör i Washington. Den nu utgivna memoarbooken går i huvudsak fram till Locarnoavtalet, avslutat 1925 under Luthers första kanslerstid; senare skeden är blott översiktligt berörda och skall utförligare behandlas i en följande del.

På hösten 1923 syntes Tyskland stå inför upplösning. Ruhr-ockupation, fruktlösa skadeståndsförhandlingar, ohejdad inflation, stigande arbetslöshet, konservativ separation och Hitlerkupp i Bayern, av Ryssland stimulerade socialistisk-kommunistiska revolutionära rörelser i Sachsen och Thüringen, av Frankrike understödd separatism i Rhenlandet, kravaller i storstäderna, hårda motsättningar i riksdagen, där en stark minoritet av höger- och vänsterradikaler hoppades på den demokratiska regimens snara undergång. Fram på våren 1924 var allt lugnt: en första skadeståndsoverenskommelse var träffad, och Tyskland blev låntagare, valutans

stabil, produktiviteten återställd, separatistiska eller revolutionära rörelser nedslagna eller avvecklade, konflikterna dämpade. Det talades om "det tyska undret", och för den som levde i Tyskland under denna tid var omvandlingen fantastisk, från mörker till ljus, från katastrof till idyll.

Detta saneringsarbete nästan utan motstycke utfördes främst av ministären Stresemann—Luther, och den märkligaste insatsen var valutans stabilisering. I januari 1922 var en dollar värd 186 mark, i december samma år 9 000 mark, i juli 1923 200 000 mark, i november samma år 4,2 biljoner mark; alltså, en guldmark motsvarade en biljon pappersmark (en tidning kostade 100 miljarder). Den 16 november utsändes de nya mynten, Rentenmark, med värde av en biljon pappersmark, och nästan omedelbart inträdde stabilitet. Tillvägagångssättet vid myntreformen var, såsom Luther utförligt visar, ett helt annat än efter det andra världskriget. Med viss rätt kan man beteckna reformen som en bluff, som en spekulativ allmänhetens förtroende, men bluffen lyckades, och därmed var en fast valuta vunnen, oberoende av att den nya marken saknade "täckning". Luther inskräper att han själv var reformens främste tillskyndare; det är naturligt att han stannar vid denna punkt, ty försök har gjorts att ge äran åt både den konservativa finansmannen Helfferich och, framför allt, riksbankschefen Schacht, senare ryktbar för sina finansoperationer under Hitler.

Det finns mycket annat av stort intresse i Luthers bok, så redogörelsen för förhandlingarna i Locarno, då Austin Chamberlain, Briand, Stresemann och Luther av många troddes ha lagt grundvalen för en varaktig fred. Det bör nämnas att Luther i ett avsnitt vittnar att Adenauer är oskyldig till beskyllningen för separatisttendenser under 1923 års kris.

HERBERT TINGSTEN